

SHAXSLARARO MUNOSABATLARDA PEDAGOGIK NIZOLARNING AHAMIYATI.

Jamoldinova Sayyora Nodirbek qizi

ChDPU “Pedagogika” kafedrasida o’qituvchisi,

Soliyeva Xurshida Vaxob qizi

ChDPU “Pedagogika” fakulteti

“Pedagogika va Psixologiya” yo’nalishi 2-kurs talabasi.

Annotatsiya: Ushbu maqolada shaxslar o’rtasida yuzaga keladigan konflikt ya’ni nizo va to’qnashuvlarni keltirib chiqaruvchi omillar va ularni hal etishga qaratilgan yondashuvlar.

Аннотация: В данной статье рассмотрены факторы, вызывающие конфликты и конфликты между людьми и подходы к их разрешению.

Abstract: In this article, the factors that cause conflicts and conflicts between individuals and approaches to their resolution.

Kalit so’zlar: Konflikt, konfliktologiya, nizo, ziddiyatlar, qarama-qarshiliklar, konfliktogen, munosabat.

Ключевые слова: Конфликт, конфликтология, спор, противоречия, противоречия, конфликтogenicность, отношение.

Key words: Conflict, conflictology, dispute, contradictions, contradictions, conflictogenic, attitude.

Konfliktlar deyarli barchamizning hayotimizda uchraydi. Konfliktlar bizni doim ta’qib qilib yuradi. Hayot konfliktlarga to’la, insonning jamiyatda yashash tarzini ziddiyatlarsiz tasavvur etib bo’lmaydi. Shunday ekan konflikt bilan batafsil tanishishimiz kerak. Bunga yaqqol misol tariqasida ta’lim va tarbiya ko’p

qirrali va murakkab jarayon bo'lib o'qituvchi va o'quvchilar orasida ham o'zero kelishmovchiliklar yuzaga keladi. Kelishmovchiliklar oldi olinmasa nizoga aylanadi. Nizo esa munosabatlar buzilishiga olib keladi. Lekin biz bu nizolarni oldini olish borasidagi bilimlarni konfliktologiya fani orqali bilib olamiz. Nizolar insonlar bir- birini tushunmaslik oqibatida yuzaga keladi. Birinchi navbatda konflikt atamasiga izoh berib o'tsak, "konflikt" so'zi "nizo", "to'qnashuv" degan ma'noni anglatadi. Buni ilmiy asosda konfliktologiya fani o'rganadi. Konfliktologiya fani to'qnashuv haqida ta'lim berish, ya'ni to'qnashuv haqidagi fan hisoblanadi. Konfliktologiya bu- nizolarni boshlanishi, jiddiy ziddiyatlarga olib kelishi, rivojlanishi va tugashi haqidagi bilimlarni o'rganishimizda yaqindan yordam beradi. Bu fanning asosiy maqsadi va vazifasi nizolarni oldini olish, jamiyatdagi nizolarni kelib chiqish omillarini o'rganish, hal qilish, shunday nizolar kelib chiqishida kurashishning samarali usullarini o'rganishadan iborat. Konfliktlarsiz hayotimizni tasavvur eta olmaymiz. Konfliktlar bizning hayot tarzimizda juda ko'p hollarda insonlar munosabatida ob'ektiv va subektiv omillar ham saba bo'lishi mumkin.

Chunki nizolar kutilmagan holatda kutilmagan vaziyatda yuzaga keladi va inson hayot tarzida tub burilish yasamay qolmaydi. Konfliktlarni keltirib chiqaruvchi omillarni 5ta asosiy guruhga bo'lib chiqamiz.

1. Informatsion axborot omillari.
2. Jamiyat miqiyosidagi ayrim tizimlarning faoliyatiga bog'liq bo'lgan omillar
3. Qadriyatlarga aloqador omillar
4. Munosabatdagi omillar
5. Xulq atvor bilan bog'liq.

Konfliktlarning oldini olish, uni rivojlanishning turli bosqichlarida oldini olishning turli imkoniyatlarini va ishtirokchilarning darajasi va tarkibidan qat'iy nazar nizolarni hal qilish, konfliktlarga qarshi kurashning samarali usullarini

o'rganishdan iborat. Hayot konfliktlarga juda boy, insonning jamiyatda yashash tarzini turli ziddiyatlarsiz tasavvur etib bo'lmaydi. Turli nizo va ziddiyatlar bilan umr davomida, har qanday yoshda, har qanday joyda, har qanday vaziyatda to'qnash kelishi mumkin. Hech bir inson o'zini konfliktlardan doimiy muhofaza qilingan deb hisoblay olmaydi. Ulg'ayganimiz sari konfliktli voqea, hodisalar o'z kuchi va ta'sirini ham kuchaytirib boradi. Ammo biz konflikt nimaligini bilamizmi?! Har doim ham konfliktli vaziyatga tushib qolganda, o'zimizni to'g'ri tutamizmi? Konflikt bizning hayotimiz uchun tahdid ko'rsatadimi? Konfliktning o'z ichki tabiati qanday? Konfliktdan qanday qutilish, ya'ni undan qanday chiqib ketish kerak? Ziddiyat qanday qonuniyatlar asosida rivojlanadi? Nizoni rivojlantiruvchi omillarni oldindan bartaraf etsa bo'ladimi? Inson ziddiyatlarsiz yashashga o'rganishi mumkinmi?! – singari savollar butun bir vujudimizni qurshab oladi. Pedagogik konfliktlar psixologiyasiga qiziqish quyidagi sabablarga ko'ra yuzaga keladi.

- Ijtimoiy -iqtisodiy va siyosiy sharoitlar, ya'ni ko'pchilik aholining turmush darajasini pasayishi;
- Ijtimoiy sohadagi qattiq raqobat (biznes, ishlab chiqarish aloqalari);
- Qadriyatlar va qadriyatlar tizimining zaiflashishi va yo'nalishlarning o'zgarishi ;
- Huquqbuzarliklarning ko'payishi ;
- Ta'lim muassasalarida shaxslararo munosabatlarning keskinligi;
- Avtoritar maktabni boshqarish;
- Ko'p oilalarda nevrotik aloqa uslubi mavzudligi kabilar.

Konfliktologiya yoki konfliktlar yechimi sohasi yangi rivojlanib kelayotgan va taraqqiy etayotgan fan sohalaridan biridir. Shu bois konfliktologiya sohasining nazariy asoslari, uning milliy xususiyatlari, ijtimoiy o'ziga xosligi, konfliktlarning jamiyat hayoti bilan aloqadorligi, shaxslararo konfliktlar, konfliktlarning huquqiy

aspektlari, mehnat jamoasidagi konfliktlar masalalari ko'pchilik tadqiqotchilarni qiziqtiradi. Ko'rinib turibdiki, konfliktologiyaning o'z ichki yo'nalishlari ko'p. Konfliktologik kayfiyat va xususiyatlarni o'rganish jamiyatdagi inqirozlarining kelib chiqishi va ijtimoiy to'qnashuvlarning oldini olishga ko'mak beradi. Ammo bu sohadagi tadqiqotlar unchalik ko'p bo'lmay, mazkur qo'llanmani tayyorlashda konfliktologiya asoslari bo'yicha ingliz, rus va o'zbek tillaridagi ma'lum manbalarga tayanildi. AQShning bir necha universitetlari qoshida konflikt yechimlarini o'rganishga yo'naltirilgan ilmiy-amaliy tadqiqot markazlari faoliyat olib boradi. Mayamida tashkil etilgan "Tinchlik ta'limi tadqiqotlari Markazi" ana shunday tashkilotlardan hisoblanadi. Rossiya Fanlar Akademiyasi Sotsiologiya instituti qoshida ham "Konfliktologik Tadqiqotlar markazi" ish olib boradi. Konfliktning yechimini topish – konfliktli vaziyatni yo'qotish hamda u yuzaga keltirgan munosabatlarni to'g'ri yo'lga solish bilim va ko'nikmalari majmuidan iborat. Konflikt tabiiy hodisa. Konflikt – oddiy hol. Chunki konflikt har birimizning turmushimiz va tirikligimizga xos va hayotimizga tegishli bo'lgan narsa. Ammo ko'pchilik insonlar ongida an'anaviy mavjud bo'lgan fikrga ko'ra, konflikt – bu oddiy hol emas, u ziddiyatli hol, undan o'zini muhofaza qilish kerak, undan o'zini tortish zarur, konfliktdan "qochish" kerak. Insonlararo, oilalar ichida bo'layotgan konfliktlardan o'zini tortishni bizga bolaligimizdan o'rgatib kelishadi. Konflikt oldida, konfliktdan qo'rqish hollari ko'pchilikni tashkil qiladi. Bizni bolaligimizdan konfliktli vaziyatlardan o'zimizni tortishga, "janjalkash" bo'lmaslikka, nizolarni keltirib chiqargan va unda qatnashgan odamlardan o'zimizni tortib yurishga o'rgatishadi. Konflikt – bizning milliy mentalitetimizda "yaxshi" bo'lmagan holat va vaziyatga tenglashtiriladi. Biz konflikt bo'lganidan ko'ra, konflikt bo'lmaganini afzalroq ko'ramiz. Konfliktni hayotimizdagi eng «yomon» davr sifatida baholaymiz. Undan uzoqroqda yashash ko'nikmalari bizning tafakkurimizga chuqur singdiriladi. Konflikt har kunlik hayot tarzimizga xos bo'lgan voqelik bo'lishiga qaramay, insonlar ko'pincha ularni no'to'g'ri talqin etadi hamda "anglangan" holda qabul

qilishga o'rgatilmaydi. Biz qachonki konfliktli vaziyatga tushib qolganimizdagina konfliktli vaziyatni tahlil qilishga urinamiz. Ammo har doim ham bizdagi bilim va ko'nikmalar konfliktli vaziyatdan chiqib ketish uchun yetarli bo'lmaydi, chunki bu borada bizning hayotiy tajribamiz kam va biz konfliktlar yechimi bo'yicha maxsus bilimlarni egallamaganmiz. Tabiiyki, har bir inson konfliktlarni tushunadi, ularning mohiyatini to'g'ri anglaydi hamda ularni yenga oladi, deyish xato. Xorij mamlakatlarida yuqori va quyi bosqichdagi barcha rahbar xodimlar, biznes menejerlarning barchasi konfliktlar yechimi bo'yicha ta'lim oladilar. Pedagogik ziddiyat bu shaxsning yoki individual rivojlanishning mavjud darajasi va o'quv jarayonining real holatlarining nomutanosibligi natijasida yuzaga kelgan obyektiv qarama -qarshilik, bu ishtirokchilari uchun noyob ta'lim potentsiali bo'lib, uni yechishda o'qituvchi va o'quvchining yuqori darajadagi bilim darajasi talab etiladi. O'qituvchi o'quvchi bilan o'zaro aloqada bo'lib, o'qituvchi tomonidan ishlab chiqilgan va yaratadigan holatlarni u o'quv faoliyatining qat'iy va ilmiy asoslangan tuzilishida o'quv jarayonining ishtirokchilari bunday holatlarda ko'pincha ular, pedagogik konfliktga duch kelishadi. Potensial ziddiyatli pedagogik vaziyatlar o'quv faoliyati, o'quvchi va o'qituvchi xatti-harakatlar bilan tegishli vaziyatlar, turli o'quv va pedagogik faoliyat holatlari, o'quv faoliyati jarayonlarida va muayyan vazifalarni bajarish yoki bajarishni rad etish bilan bog'liq bo'lgan holatlarda yuzaga keladi.

Xulasa qilib aytadigan bo'lsak, inson hayot tarzida konfliktologik vaziyatlarga to'la, lekin biz bunday vaziyatlarda to'g'ri ish tutishimiz, vaziyatni to'g'ri nazorat qila olishimiz kerak. Zero, nizoli vaziyatlar vaqt o'tib barham topadi. Lekin oradagi munosabatlarning buzilganidan keyin qayta tiklay olish juda qiyin masala hisoblanadi. Shuni ham aytib o'tish joizki, nizolarning kelib chiqishining asl sababi ilmsizlik, dini bilmaslik, bilimsizlik va eng asosiysi tarbiyasizlik oqibatida yuzaga keladi. Konflikt insonlarni qandaydir bir tomondan o'z-ozini nazorat qila olmaslik yoki o'z-o'zini tahlil qilmaslik natijasida ham paydo bo'lishi mumkin.

Chunki hozirgi zamonda ziddiyatli vaziyatlarning ko'payib ketishi ham har bir insonning tarbiyasiga va uning dunyoqarashiga ham bog'liq bo'lmoqda. Bundan tashqari hozirgi kunda shaxslar or munosabatlarda nizolarning kelib chiqishiga tashqi omillar ham o'z ta'sirini ko'rsatib turibdi. Konfliktlarni yuzaga keltirmaslik uchun har bir shaxsda shu konfliktologik madaniyatni shakllantirishimiz kerak. Konfliktologik madaniyatli shaxs har qanday nizoli vaziyatlarni to'g'ri qabul qiladi va unga to'g'ri yondashadi. Buning natijasida esa nizoli vaziyatlarda eng maqbul yechimlar topiladi va hech kimga yoki hech qanday muhitga ziddiyat o'zining salbiy ta'sirini o'tkaza olmaydi. Insonlar har doim o'z ayblarini tan olishmaydi va aybdorni atrofdan izlashadi. Shuning oqibatida nizo va ziddiyatlar kelib chiqadi. Munosabatlarni buzilishi oxir-oqibat yonon oqibatlarga olib keladi. Bizni burchimiz esa oxiri bunday yakun topishiga olib bormasligimiz, vaziyatni o'z vaqtida qo'lga olishimiz va bartaraf etishimiz lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Pedagogik konfliktologiya. Ernazarova Gulnora Boboqulovna, Islamova Maftuna Sharofiddinova.
2. Ijtimoiy tarmoq Google tarmog'i.
3. Konfliktologik madaniyat.M.T. Axmedova.
4. Andreev V .I. Konfliktologiya: baxslashish san'ati. Muzokaralar va nizolarni hal qilish .-Kazan, 1999.-B. 82
5. Axmedova .M.T. Pedagogik konfliktologiya
6. S.N.Jamoldinova "Harbiy kadrlarni tayyorlashning dolzarb muammolari: yechimlar va takliflar" xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya (CHOTQMBY), 2022 14- dekabr , II – tom.
7. S.N.Jamoldinova. "Norms of teacher-student relationship to prevent konflikt". Galaxy international inter disciplinary research journal(giirj). Volume 9, Issue 12, December, 2021
8. Anvarovna, X. V. (2022). THE USE OF GENERAL AND SPECIAL METHODS IN CONDUCTING RESEARCH OF TECHNOLOGICAL EDUCATION.